

Korruptionens påverkan på Afrikanska stater

En komparativ studie mellan Angola och Botswana

Fredrik Moberg
Ulf Christoffersen

Abstract

Export av naturresurser och de inkomster detta skapar behöver inte nödvändigtvis vara bra för låginkomstländer. Teorin om ”resursfällan” säger att de här inkomsterna på olika sätt innebär något negativt för de här länderna. Syftet med uppsatsen är att kolla närmare på korruptionens roll i hämmandet av länders ekonomiska, sociala och politiska utveckling. Uppsatsen är en komparativ studie mellan två länder – Angola och Botswana - som idag befinner sig i olika stadier i sin utveckling, men utåt sett har liknande förhållanden och förutsättningar. Länderna kan idag sägas vara kontraster, vad gäller bekämpandet och förekomsten av korruption, då Angola ses som ett av världens mest korrupta länder och Botswana hyllas för hur de har tacklat sina problem. Uppsatsen försöker ge klarhet i varför situationerna idag ser så olika ut i de respektive länderna.

Nyckelord: Angola, Botswana, korruption, resursfällan, naturresurser

Tecken: 47 500

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte och frågeställning.....	2
1.3	Avgränsning	2
1.4	Metod och material.....	3
1.4.1	Operationalisering	3
1.4.2	Kvalitativ textanalys och komparativ metod.....	3
1.4.3	Material	4
2	Teori	5
2.1	Resursfällan	5
2.2	Rent-seeking	6
2.3	Utvecklings- och Gatekeeper-stater	6
2.3.1	Utvecklingsstater	6
2.3.2	Gatekeeper-stater.....	7
3	Botswana	8
3.1	Korruption	8
3.2	Checks and balances.....	10
3.3	Investeringar	11
4	Angola	12
4.1	Korruption	12
4.2	Checks and balances.....	14
4.3	Investeringar	14
5	Analys och slutsatser	16
5.1	Analys.....	16
5.2	Slutsatser	17
6	Referenser	18

1 Inledning

Paradoxen i att alla länder inte gynnas utvecklingsmässigt av att exportera sina naturresurser är för oss ett intressant forskningsområde. Efter att ha läst Paul Colliers bok(2007) om fällor som fattiga länder kan hamna i, väcktes ett intresse för det här geografiska området och dess motgångar och medgångar. Vad vi kommer kolla närmare på i uppsatsen är hur korruptionen kan göra att fördelarna av att exportera naturresurser helt enkelt försvinner. Vi har valt två länder som i många aspekter är mycket lika varandra, men vad gäller ekonomisk, social och politisk utveckling befinner sig på helt olika faser i utvecklingen. Ett av de här länderna är Angola, som många hävdar är fast i resursfällan, och det andra är Botswana, som många hävdar undvikit resursfällan.

1.1 Bakgrund

Den här ”fällan” som länder kan ”fastna” i håller kvar länder i ett grepp som är svårt att ta sig loss ifrån och ser till att utvecklingen i länderna paradoxalt nog blir mindre än den hade varit om de inte hade haft en kapitalintensiv naturresurs att exportera. Ett land som ofta tas upp i samband med resursfällan är Angola. Landet är idag det sub-Sahariska land som producerar näst mest olja, men spås inom en snar framtid bli det som exporterar mest olja till följd av att fler oljekällor hittats utanför dess kust(Le Billon, 2007: 107).

Trots att staten har haft stadiga inkomster till följd av oljeexporten i flera årtionden och att landet idag är det utvecklingsland som idag mottar mest investeringar så kommer landet på 164e plats av 175 länder på Human Development Index(Le Billon, 2007: 100). Detta ger vatten på kvarnen att tesen om resursfällan stämmer. Samtidigt finns det länder som har liknande förutsättningar som Angola, men som lyckats att bibehålla sin goda utvecklingstakt. Ett sådant här land är Botswana, som med sina intäkter från diamantexporten lyckats bli det land i Afrika med minst korruption(Transparency International, 2011), mest politisk stabilitet och flest antal utbildade i regionen(Iimi, 2007: 668). Således kan man säga att Angola och Botswana har liknande värden på y-variabeln, men helt olika värden på x-variabeln.

1.2 Syfte och frågeställning

Med bakgrund av det här är det av intresse att titta närmare på varför det faktiskt är så pass stor skillnad mellan två länder, som vid en översikt har liknande förutsättningar, men som idag befinner sig så pass långt ifrån varandra i utvecklingen från utbredd fattigdom. Vad vi är intresserade av att ta reda på är hur korruptionen påverkar länderna, och hur korruptionen gör att länder som Angola fastnar i resursfällan. Således är det av intresse att ta reda på om Botswana har haft samma problem med korruption. Om de inte haft samma problem som Angola, så är det av intresse att titta på vad som gjort att länderna skiljer sig så mycket idag. Syftet med uppsatsen är följaktligen att försöka finna klarhet i varför länderna skiljer sig åt, och varför det är så.

Vi anser att den här frågan är intressant med tanke på flera olika aspekter. En av de här aspekterna är naturligtvis paradoxen i att naturresurstillgångar inte nödvändigtvis innebär något bra för de länder som har sådana. Vad som dock är mest intressant, och det vi kommer titta närmare på i den här uppsatsen, är varför Botswana gått ett annat öde till mötes än Angola. Att titta närmare på detta bör ge oss en bättre uppfattning om vad som görs rätt, samt vad som görs fel i utvecklingsländer som har en stor exportinkomst.

Frågeställningen vi kommer utgå ifrån blir således:

- Hur har korruptionen påverkat Angolas och Botswanas ekonomiska, sociala och politiska utveckling?

1.3 Avgränsning

Vi avgränsar oss med tanke på uppsatsens längd. Vi gör detta genom att välja tre funktioner inom staten som på olika sätt påverkas av korruption i förhållande till resursfällan. Det finns flera forskare som skrivit om resursfällan och korruption och det finns följaktligen många åsikter, definitioner och förklaringar till vad korruption i samband med resursfällan är för något. För att bibehålla intersubjektiviteten i vårt arbete kommer vi därför utgå från en teori om hur korruption hänger ihop med resursfällan. Detta kommer vara den definition som Robert Collier beskriver i boken "The bottom billion"(2007).

Korruptionen i samhället bidrar till att länder fastnar i fattigdom på framförallt tre sätt: (1) en omfattande mutkultur, (2) bristande "checks and balances"(vikter och motvikter i det politiska systemet) samt (3) misslyckade investeringar. Vår infallsvinkel blir då således att vi tittar på de här olika komponenterna av korruption i Angola samt Botswana och försöker finna de tendenser av korruption som Collier menar finns hos länder som fastnat i resursfällan.

1.4 Metod och material

Syftet med uppsatsen är att göra en komparativ studie mellan Angola och Botswana, för att kunna nå klarhet i om det är på grund av olika former av korruption som gjort att länderna idag ser så olika ut. Metoden vi kommer använda oss av är kvalitativ textanalys.

1.4.1 Kvalitativ textanalys och komparativ metod

Vår ambition är att använda kvalitativ textanalys som tillvägagångssätt. Anledningen till att vi väljer att använda en kvalitativ analys är att det är lättare att skaffa sig en översiktlig bild över områdena vi vill undersöka genom att göra litteraturstudier, snarare än att analysera stora mängder data som man gör vid en kvantitativ analys. Detta väljer vi att göra därför att vi vill ta fram det väsentliga innehållet i artiklarna och böckerna vi läser, för att på så sätt få den helhetsbild som forskarna försöker förmedla och för att förstå i vilken kontext det som skrivs relaterar till (Esaiasson et al., 2012: 237).

Den komparativa princip vi kommer använda oss av är att vi valt två länder som är ”mest lika”, men som skiljer sig på väsentliga punkter. Båda länderna är exportberoende och har stora inkomster till följd av det här, ligger geografiskt nära varandra och har liknande kulturer (y-variabeln), men är väldigt olika när det gäller andra områden (x-variabeln), vilka vi är intresserade av att undersöka. Genom att göra detta ämnar vi åstadkomma en kontrastverkan i syfte att försöka avgöra på vilken förklaringsfaktor länderna skiljer sig åt, vilket ger oss möjlighet att dra slutsatser över skillnader och eventuella orsaker (Badersten & Gustavsson, 2010: 105f).

1.4.2 Operationalisering

Med hänsyn till vår avgränsning har vi valt att operationalisera området korruption genom att bygga vår analys av våra studieobjekt på Paul Colliers definition av hur korruption påverkar samhällen med stora förekomster av naturresurser. Vi kommer kolla på tre olika områden:

- Förekomsten av korruption
- Hur ländernas ”Checks and balances” ser ut i det politiska systemet
- Hur länderna investerar de pengar de tjänar på sin export

Vi går igenom de här tre områdena närmare i uppsatsens teoridel.

1.4.3 Material

Materialet som används till denna uppsats består av vetenskapliga artiklar, böcker och rapporter. Vi har använt oss av information från både ”Governmental organizations” och ”Non-governmental organizations”¹, detta främst för att få en spridning på fakta och att ha intersubjektivitet i uppsatsen. Rapporterna som används är rapporter som anses ha ett gott rykte och vars data ska ses som tillräckligt tillförlitliga för att användas i en uppsats som denna, eftersom de används av författare som refereras till i texten. Böckerna och de vetenskapliga artiklarna används för att svara på den ställda frågeställningen men även också ge tyngd till de uppgifterna som ges av rapporterna.

En av de rapporter som används är den skriven av Global Witness om oljeinkomster i Angola från 2011. Global Witness poängterar hur viktigt det är att understryka att Angolas rykte som ett korrupt och politiskt instabilt inte behöver vara anledningen till att oljeinkomstsiffrorna varierar beroende på källa och rapport. Angolas rykte som korrupt innebär inte direkt att de data som kommit fram varken är vinklade, för att stärka Angolas situation i världen som en korrupt stat, eller att datan är felaktig för den delen heller. Global Witness anser att tillförlitligheten till de data som de framställt inte är så god som den kunnat vara, eftersom de tekniska förutsättningarna kombinerat med den låga kunskapen om ekonomi och statistik i Angola kan ha gjort att vissa viktiga siffror blivit felaktiga (Global Witness 2011: 10). Även Transparency Internationals data anses inte heller de vara hundra procentigt tillförlitliga. I flera av de vetenskapliga artiklar som används i denna uppsats, trycker författarna på hur siffror och data från Transparency International ska behandlas och uppmärksammas. Dock används Transparency Internationals uppgifter flitigt av författarna i sina texter eftersom de ändå är den bästa byrån på att mäta korruption (Hammond, 2011: 360). Inga sådana här invändningar har funnits mot reliabiliteten i rapporter om Botswana.

¹ Härefter benämnda som NGO:s

2 Teori

Vi anser att det är nödvändigt att ha en översiktlig kunskap om framförallt fyra teorier för att kunna ta till sig uppsatsämnet.

2.1 Resursfällan

Under de senaste årtiondena har forskare börjat lägga märke till att export av naturresurser, som till exempel olja, naturgas och diamanter, tenderar att producera en viss typ av politiska och ekonomiska egenskaper hos vissa lågutvecklade länder som exporterar dem. De här egenskaperna karaktäriseras av svag ekonomisk utveckling, odemokratiska styrelsesätt och dåligt politiskt styre, och större risk för inre konflikt (Shaffer, 2012: 2). Det här fenomenet kallas för ”resursfällan”. Således är resursfällan ett paradoxalt samband – export av en kapitalintensiv råvara från låginkomstländer innebär inte nödvändigtvis (oftast inte) ekonomisk utveckling. Fenomenet ”rents” (som går igenom noggrannare nedan), det vill säga överskottet av vinst efter alla kostnader dragits och utöver normal budgeterad vinst, verkar för dessa länder vara skadligt (Collier, 2007: 38).

Naturresursexporten hindrar ekonomisk utveckling på flera sätt. En förklaring är vad forskare kallar ”Holländska sjukan”. Vilket innebär att naturresursexporten driver upp ett lands valuta jämfört med andra valutor. Detta får landets övriga exportprodukter att förlora sin konkurrenskraft, vilket både innebär att landet får odiversifierade skatteintäkter, men också att landets utveckling hämmas (Collier, 2007: 39). En annan förklaring till resursfällan är att ”rents” gör att landets demokrati slutar fungera, genom framförallt korruption som blir möjligt bland annat tack vare stora kapitalflöden (Collier, 2007: 42) (vilket den här uppsatsen har som forskningsproblem). Andra förklaringar till resursfällan är konflikt om makten och naturresurserna flyktighet vad gäller pris och efterfrågan (Collier, 2007: 42ff). Vi kommer nu mer specifikt gå igenom de tre områden av korruption som vi kommer leta efter i Angola och Botswana.

Mutkulturen i naturresursrika länder är, enligt Collier, i många fall ett kostnadseffektivare sätt för att se till att man stannar vid makten, än det är att skapa ett väl fungerande politiskt system (Collier, 2007: 45). En viktig funktion för att kunna upprätthålla den här typen av mutkultur är att kunna gömma undan stora kvantiteter kapital. Detta görs ofta genom att leda om statens tillgångar på olika sätt. Här är de stora intäkter som naturresursexport skapar något som både skapar möjlighet, rent ekonomiskt att finansiera korruption, men också möjligheten att leda om statens tillgångar genom dolda kanaler (Collier, 2007: 46).

Bristande "checks and balances" i länder gör det möjligt för mutkulturer och andra typer av korruption att användas för att behålla makten. "Checks and balances" är det som ser till att demokrati fungerar och ser även till att maktindelningen i systemen upprätthålls. Om de här kontrollerna av makten inte genomförs så finns risken att makten inte begränsas för de som innehar den, och följaktligen gör bristande checks and balances att korruption blir möjligt att använda sig av (Collier, 2007: 46f).

Vi kommer även titta på hur länderna investerar sina pengar. Länder med stora oljeintäkter använder i många fall pengarna till oproduktiva aktiviteter. Länderna har i många fall osunda incitament till att använda intäkterna för konsumtion och kortsiktiga investeringar, istället för att använda dem för långsiktig utveckling. Detta gör att ländernas utveckling hämmas, då oljeintäkterna används till fel ändamål (Collier, 2007: 48).

2.2 Rent-seeking

Rent-seeking är det politiska fenomenet där stater försöker skapa största möjliga vinst från en specifik tillgång. Fokus hamnar på att endast maximera en vinst, vilket således leder till att inga nya vinster skapas. Begreppet antyder att stater ska ta kontroll över en särskild punkt, för att helt inriktas på att utveckla den resurs man tjänar mest pengar på och för att vinsten helt ska gynna de som har kontrollen över den. Rent-seeking skapar intresse att få till högsta ekonomiska vinningen för staten, vilket kan göra att den egna befolkningen försummas (Conybeare, 1982: 25). Monopolrättigheter och diverse handelsskydd sätts i verk för att kunna skydda statens intresse av rent-seeking. Monopolet ger staten tillgången till framtida rents utan att behöva oroa sig över konkurrens, när handelsskydd ser till att händelseprocesserna sker på de premisser för den parten som ägnar sig åt rent-seeking (Conybeare, 1982: 26).

2.3 Utvecklings- och Gatekeeper-stater

2.3.1 Utvecklingsstater

Teorin om utvecklingsstater bygger på studier av länderna i Östra Asiens stora ekonomiska utveckling under slutet av 1900-talet. Fundamentalt för utvecklingsstater är starka institutioner och "good governance". Enligt teorin drivs utvecklingsstaters ekonomiska utveckling av strukturella förändringar av och i staten, snarare än av ekonomisk tillväxt (Hillbom, 2012: 68).

Målet för utvecklingsstater är att skapa en stark privatsektor, med förhoppning att detta ska leda till en marknadsexpansion och ekonomisk utveckling. Medlet för

att nå den här ekonomiska utvecklingen är att ha en planerad ekonomi inom ramverket för en kapitalistisk ekonomi, då man uppmuntrar privatägandeskap och den fria marknaden. Staten intervenerar i marknaden framförallt genom att stödja industrier som anses vara viktiga för landets utveckling, vilka staten kan investera pengar i eller ge andra förmåner, som till exempel skattelättnader. Utvecklingsstaten får sin legitimitet framförallt genom att bibehålla en stark ekonomisk utveckling(Hillbom, 2012: 69f).

2.3.2 Gatekeeper-stater

Gatekeeper-stater har fått sina egenskaper tack vare hur de Europeiska kolonialmakterna i Afrika använde sina kolonier under 1900-talet. Kolonialmakterna ägnade oftast inga resurser åt att bygga upp staten och dess institutioner i kolonierna och var helt ointresserade av dess ekonomiska utveckling. Vad man var intresserad av var att utnyttja de naturresurser som fanns i överflöd i Afrika. Detta gjorde att kolonierna var beroende av stöd och externa resurser för att kunna upprätthålla sin maktposition och för att kunna fortsätta utvinna naturresurser. Kolonierna var således ”grindvakter” – gatekeepers – som gjorde sina största inkomster av till exempel skatterna från importen och exporten av resurser, distributionen av bidrag och licenser för utvinning av naturresurser(Hillbom, 2012: 72f).

De post-koloniala staterna i Afrika ärvde den här grindvaktande-funktionen från sina före detta kolonialmakter. Skillnaden var nu att det inte längre var självklart vem som skulle vara grindvakten, vilket ledde till konflikter inom staterna. När någon väl hade tillskansat sig makten var de sedan ovilliga att göra de strukturella förändringar som krävdes för att landet skulle kunna utvecklas ekonomiskt, och regeringen kunde själva nu agera grindvakter genom kontroll över naturresurserna. Istället kom Afrikas post-koloniala historia karaktäriseras av maktkamper inom stater och vilja till kontroll över naturresurserna, vilket har hämmat ländernas utveckling(Hillbom, 2012: 76).

3 Botswana

Sedan självständigheten från Storbritannien 1966 har Botswana varit demokratiskt och ett av de länder som haft de snabbaste växande ekonomierna i Afrika. Det gick från att varit ett av världens 25 fattigaste länder, till att idag räknas som ett medelinkomstland. Anledningarna till detta kan sägas vara att landets företag sköts på ett sätt som fått god kritik för sin ”berömvärda uppmärksamhet till detaljer, disciplin och hängivenhet till utveckling”²(Fombad, 1999: 243). Även landets offentliga sektor har fått beröm och kallats en av Afrikas mest framgångsrika. Tack vare att Botswana under sin korta historia har varit så pass välskött har landet kunna visa upp exceptionella tillväxtsiffror. Under åren 1981 till 1991 till exempel växte landets ekonomi årligen med 10%(Fombad, 1999, 243). Något som är anmärkningsvärt, även med globala mått mätt. Den här utvecklingen har avtagit något, men landets genomsnittliga tillväxt sedan 1980 är ändå 7,8%(Iimi, 2007: 668). Förutom en välskött ekonomiskpolitik och en välfungerande statlig apparat kan den här tillväxten förklaras till stor del tack vare att landet är ett av världens mest diamantrika länder. Cirka 40 % av landets tillväxt sedan 1980 kan förklaras med att landet exporterat diamanter till utlandet(Iimi, 2007: 668).

3.1 Korruption

Botswanas snabba ekonomiska tillväxt har gjort det möjligt för korruption att florerar i dess politiska system. Något landets relativt rättfärdiga bokföringssystem och dess självständiga revision inte lyckades kontrollera på ett tillförlitligt sätt, framförallt under 80- och 90-talet. Något som fick Botswanas rykte att under början av 90-talet att sänkas i svallvågorna av flera korruptionsskandaler i landet(Fombad, 1999: 243). De här skandalerna som involverade flera sittande ministrar i regeringen fick stora konsekvenser för landet. Bland annat tillsatte Presidenten flera utredningar om korruption som gällde bland annat lånavskrivningar till banker, försäljning av mark till privatpersoner och offentliga inköp. Utredningarna kom fram till att ministrarna använt sina positioner för att få personliga vinningar(Fombad, 1999: 243).

² Författarens egen översättning

Korruption i Afrikanska stater är, och har varit, ett väldigt stort problem som är svårt att komma underfund med. Botswanas lösning med utredningar beställda av presidenten själv är mycket ovanligt, vilka dessutom gjordes offentliga så att befolkningen kunde ta del av dem. Att Botswana överhuvudtaget erkända att det har funnits korruption inom dess politiska system är något som särskiljer landet från andra Afrikanska stater(Fombad, 1999: 244). För att lösa problemet med korruption och mutbrott i Botswana krävdes härefter en lösning som skulle rädda Botswanas rykte som ett relativt korruptionsfritt land. Detta gjorde man genom att skapa en ny lag som kom att bli känd som ”Corruption and Economic Crime Act”³, som gav befogenhet till en ny anti-korruptionsbyrå kallad ”Directorate of Corruption and Economic Crime”⁴(Quansah, 1994: 191).

Målet med instiftandet av lagen var att man genom etablerandet av den nya anti-korruptionsbyrå skulle försöka arbeta förebyggande mot korruption, samtidigt som byråns uppgift även skulle utreda misstänkta fall av korruption och ekonomisk brottslighet. Vad man framförallt ville få ett stopp på vad gäller ekonomisk brottslighet var skattebrott, som årligen kostade staten mycket pengar(Fombad, 1999: 244). Uppstarten av byrå blev en relativ framgång då det mellan åren 1994 och 1997 hade genomförts 536 utredningar, av vilka 79 % procent hade gett en fällande dom i domstolar. Men samtidigt fick byrå utstå mycket kritik för att de inte lyckades stoppa de riktigt stora formerna av korruption, högre upp i samhällsstegen(Fombad, 1999: 250).

Vad har då DCEC haft för påverkan på Botswana under 2000-talet? Botswana har under 2000-talet varit det land i Afrika som har haft högst placering på Transparency Internationals ranking över korruptionen i världen, där landet i snitt legat runt 30e-40e plats under de senaste tio åren. Idag har Botswana lika hög förekomst av korruption som Spanien och Portugal(Transparency international). Men även om landet anses vara relativt korruptionsfritt så existerar det en misstro bland befolkningen mot framförallt tjänstemän, som inte förändrats särskilt mycket sedan år 2000. Afrobarometer har genomfört opinionsundersökningar i Botswana varje år sedan 2000, och en studie av dessa visar att misstron mot bland annat tjänstemän och polisen inte förändrats mycket sedan 2000(Afrobarometer, 2001)(Afrobarometer, 2012). Till exempel tror 24 % av de tillfrågade 2012 att de flesta regeringstjänstmän är involverade i olika former av korruption. Vidare tror 56 % av de tillfrågade att vissa av landets parlamentsledamöter är involverade i korruption(Afrobarometer, 2012). Trots detta bristande förtroende för tjänstemän i Botswana så svarar nästan ingen att de behövt muta någon tjänsteman för att till exempel få ett tillstånd, slippa undan böter från polisen eller för att få tillgång till det allmänna vattennätet(Afrobarometer, 2012). Således verkar det som om Botswanas offentliga sektor har ett oförtjänt dåligt rykte.

En möjlig orsak till det bristande förtroendet för den offentliga sektorn skulle kunna vara de skandaler som uppdragats som involverat ministrar i Botswana under slutet av 00-talet. En av de här korruptionsanklagelserna gällde Botswanas

³ Härefter benämnd som: CEC

⁴ Härefter benämnd som: DCEC

justitie- och försvarsminister som 2010 var tvungen att avgå efter att det uppdagades att ett företag som han var aktieägare i, och som ägdes av hans fru, vunnit en stor försvarsupphandling 2009. Även landets Finans- och utvecklingsminister blev anklagad för korruption till följd av en upphandling som ett kinesiskt företag vann 2012. Ingen av ministrarna fälldes för korruption och kunde efter utredningar fortsätta sina arbeten som ministrar(Freedom House).

3.2 Checks and balances

Botswana har sedan sin självständighet från Storbritannien 1966 varit ett demokratiskt land, med regelbundna val vart femte år. Landet är en representativ demokrati, där presidenten både är statschef och regeringschef. The Botswana democratic party(BDP), ett moderat politiskt parti, har suttit vid makten sedan självständigheten och landet har under den här perioden endast haft fyra presidenter, vilket betyder att landet varit politiskt stabilt under en längre tid(Hillbom, 2011:86). Den lagstiftande makten delas av regeringen och parlamentet. Medan den exekutiva makten innehas av regeringen, och de självständiga domstolarna har den dömande makten. För att en lag rörande konstitutionen eller tradition ska kunna lagstadgas måste den först godkännas av Botswanas "House of chiefs", bestående bland annat av folkvalda och icke-folkvalda stamledare(Norton, 2004: 3).

Botswana och dess regering har fått mycket beröm för hur de behandlat de inkomster de fått tack vare sin export av diamanter. Tack vare investeringar under åren när diamantefterfrågan varit stor, har man lyckats undvika förluster under år när efterfrågan gått ner och man har på så sätt lyckats bibehålla landets goda tillväxt. Mycket av den här tillväxten ackrediteras till att landet under en längre tidsperiod har haft så kallad "good governance", det vill säga bra politisk styrning. Anledningen till att just Botswana är ett av få länder i Afrika som har och har haft "good governance" under en längre tid, vilket många menar hänger ihop med att det finns en kultur av kontinuitet, samarbete och förhandling(Hillbom, 2011: 87).

Botswana anses av många vara en så kallad utvecklingsstat, som har beskrivits i uppsatsens teoridel. Landet har sedan sin självständighet ansträngt sig för att skapa en marknadsorienterad ekonomi, med ett ovanligt starkt band mellan staten och de företag i landet som sysslar med gruvdrift. Relationen mellan staten och gruvindustrin är lagstadgad(den här lagen går igenom i nästa avdelning) och bygger på ömsesidigt förtroende, samexistens och respekt för varandras begränsningar och styrkor(Mothusi & Dipholo, 2008: 248).

Vad som skett under 2000-talet är att makten har blivit mer och mer centraliserad, något som förstärkts ännu mer efter 2008 då Ian Khama tog över presidentmakten i landet. Khama, en före detta officer i Botswanas försvarsmakt, började sitt presidentämbete med att tillsätta flera andra före detta officerare som ministrar och på andra högre tjänstemanspositioner(Good, 2009: 322). Den ökade centraliseringen av makten kan tolkas som regeringens vilja att bibehålla landets goda ekonomiska utveckling i kölvattnet av finanskrisen.

3.3 Investeringar

I teorin kan stor tillgång till naturresurser och exporten detta skapar möjlighet till innebära stora ekonomiska fördelar för länder med de här förutsättningarna, om inkomsterna som kommer från exporten används på rätt sätt. Genom investeringar i ekonomisk infrastruktur och i förbättringar av levnadsförhållandena, utbildning och folkhälsan för sin befolkning kan man dra nytta av naturresurserna man förfogar över(Iimi, 2007: 664).

Botswanas policy gällande naturresurser är att maximera den vinst man får ut av att exportera dem(Matshediso, 2005: 203). Gruvindustrin i landet, som domineras av diamantutvinningen, har konsekvent stått för cirka 40 % av landets BNP sedan 1980(Iimi, 2007: 672). Det största gruvföretaget i Botswana ”Debswana” ägs till 50 % av staten. Detta är på grund av att enligt lag har staten rätten att köpa in sig i företag som ägnar sig åt gruvdrift i landet. Ministeriet för mineraler, energi och vattenresurser har direkt ansvar för reglering och förvaltning av landets naturresurser(Iimi, 2007: 676). Fram till 1999 hade Botswana en lag som innebar att staten hade rätt att köpa fritt aktiekapital i företag som sysslade med gruvdrift, men den här lagen har blivit upphävd till förmån för en ny lag som säger att staten måste köpa aktiekapital enligt kommersiella villkor. Generellt brukar staten inte blanda sig i styrningen av företagen, utan låter övriga investerare sköta det(Matshediso, 2005: 203). Således går mycket av de intäkter som Botswana får från sin diamantexport till investeringar i gruvnäringen.

Grunden till den tillväxt som Botswana har haft sedan självständigheten bygger på återinvestering av de inkomster som landet fått av sin export. Inkomsterna har främst investerats i att öka produktionskapaciteten i landet genom att investera i utbildning, hälsa, sjukvård och infrastruktur(Kopang Botlhale, 2011: 25). I Botswanas senaste utvecklingsbudget finns det några områden som regeringen investerar särskilt i. Dessa är bland annat uppdatering av redan existerande infrastruktur, bekämpningen av fattigdom och projekt som försöker minska arbetslösheten i landet. Infrastrukturprojekten involverar bland annat konstruktionen av ett nytt stort kraftverk. Dessutom fortsätter man elektrifiera landets rurala delar i takt med att man konstruerar tre nya dammar. Projekt som rör vägar, broar och flygplatser är något som regeringen väljer att lägga pengar på. Statens intäkter förväntas överstiga statens utgifter under året med 0,9% av landets GDP. Landets handelsbalans under 2011 var 2011 1,1%, respektive 0,6% 2012(Fourie, 2012: 13f).

4 Angola

1955 blev olja funnet i Angola. Fram till 1973 bestod oljeexporten 30 procent av landets totala export. Därefter bröt ett inbördeskrig ut i Angola som höll från 1977 tills freden 2002. Angolas nationellt ägda oljebolag – Sonangol - blev skapat 1976(Hammond, 2011: 354). Sonangol skapades med syfte att vara en institution fri från korruption och självständig från staten, och heller inte sträva efter varken rikedomar eller makt. Dock förändrades det faktumet fort, och idag anses Sonangol vara en av de drivande aktörerna vad gäller korruption i Angola. Sonangol förändrades i och med att dess maktstatus internationellt blev starkare i takt med att kontakter blev knutna med länder som USA, Storbritannien, Hong Kong och Singapore. Pengarna som Sonangol drar in anses bidra starkt till att Angola anses vara så korrupt som siffrorna visar(Hammond, 2011: 361).

Sedan freden 2002 har siffrorna från Transparency International kunnat visa någorlunda hur korrupt landet Angola är. 2002 låg siffran så lågt som på 0,3 men siffrorna redovisade för året 2012 fick Angola 2,2 i en skala från 0-10, där 5 och under ses som mycket korrupt. Däremot låg Angola redan 2007 på siffran 2,2 men efter valet 2008 sänktes Angola till 1,9, och det dröjde alltså först till 2012 som korruptionen var på samma nivå som innan valet(Transparency International). År 2007 gick Angola med i Organization of the Petroleum Exporting Countries⁵ för att kunna skyddas av de regler som organisationen satt upp. Siffrorna från OPEC är att oljeinkomsterna varierar och att priset sjönk rejält när finanskrisen slog till 2008. Alla medlemmar i OPEC skakades inkomstmässigt av finanskrisen(OPEC, 2012).

4.1 Korruption

Mutor i Angola sker regelbundet. De är inte alltid stora summor pengar, men mutorna används av många, som till exempel poliser och statstjänstemän som kompensation till de låga löner som finns i Angola. Korruptionen är däremot som störst bland politiker och inom oljesektorn. Angola har inget skattesystem och är därför nästintill helt beroende av inkomster från oljeindustrin. Detta utnyttjas av Angolas regering genom kontroll över oljeproduktionen, men helt försumma diamanthandel, tack vare regeringens rent-seeking och för att stärka den

⁵ Härefter benämnt som OPEC

ekonomiskt och politiskt. Över en miljard USD förväntas ha försvunnit spårlöst sedan 1996 från oljeinkomster(Chene, 2010: 2ff).

Speciella mutkonton sätts upp av oljeföretag för att öka möjligheterna till att få rättigheterna till att köpa Angolas oljerättigheter. År 2002, när kriget i Angola var förklarat slut, upptäcktes konton i Schweiz som tillhörde oljeföretaget Elf. Dessa kontons syfte var endast att betala ut mutor till länder världen över, där även Angola ingick. Elf gick till och med så långt med sina mutor att under inbördeskriget i Angola betalades mutor ut till ledare i bägge sidor av kriget, för att Elf därmed skulle garanterat få köpa olja efter krigets slut(Mcmillan, 2005: 160). I de utländska oljeföretagens kontrakt som de har med Sonangol finns en mycket viktig intäkt för både Sonangol och Angolas regering. De utländska företagen betalar ut bonusar vid olika tillfällen. Dessa betalas till exempelvis ut som en signeringsbonus, en utforskningsbonus, första-oljan-bonus eller/och kommersiell fyndbonus. Storleken på de olika bonusarna förhandlas fram separat men när de betalas ut, hur de betalas ut och hur bonusarna blir rapporterade av Angolas regering, är mer oklart(Global Witness, 2011: 25). De största oljeinkomsterna i form av koncessionsintäkterna står kontrollerade av presidentens administration och Sonangol och dessa pengar hamnar främst utomlands i olika bankkonton. Även delar av bonusarna hamnar i konton utomlands som tillhör regeringsrepresentanter och Sonangol. En signaturbonus år 2000 från Marathon Oil, betalades en tredjedel, det vill säga 13,7 miljoner USD, av bonusen ut till ett konto i Jersey. Pengarna kunde sedan spåras till flera överföringar mellan flera konton tills de till slut kunde spåras till att konto med anknytning till Angolas president Dos Santos(Mcmillan, 2005: 159-160).

Istället för att investera oljepengarna ordentligt inom Angola hamnar majoriteten av pengarna i utländska konton tillhörandes Sonangol och Angolanska politiker. Däremot ligger det stort intresse att locka till sig utländska investerare till Angola. 2004 fick Angola stor internationellt beröm när landet gick med i African Peer Review Mechanism, en organisation med specialisering på att få utländska experter att syna Angolas ekonomi och politik. Denna hjälp skulle se till att få rätsida på korruptionen i Angola och skapa ett utländskt intresse att investera i och ge bidrag till Angola, och därmed vara ett steg i riktningen mot en stark demokrati(Mcmillan, 2005: 165). Istället nämns det i rapporter efteråt att stora kontrakt som förhandlas fram mellan Angola och utländska investerare gynnar regeringen oavsett om det är ett statligt förhandlat eller privatföretag som förhandlat fram kontrakten, då de politiker som sitter i regeringen eller har anknytning dit också sitter på de bästa posterna i de främsta angolanska företagen(Chene, 2010: 7).

Samspelet mellan Angolas regering och Sonangol skyddas av avtal och det faktum att Sonangol har rättigheterna till Angolas olja och därmed också till en del av inkomsterna. 53.33 % av den totala oljeinkomsten till Angola benämns i Angolas officiella rapporter som koncessionsintäkter och är Angolas regerings i särklass största oljeinkomstkälla. Koncessionsintäkterna har Sonangol rätt till max 10% av, beroende på diverse kostnader rörande oljeutvinning och oljeförsäljning. I redovisningarna går dock uppgifterna isär mellan Angolas regering och Sonangol gällande koncessionsintäkterna vilket försvårar hur mycket

pengar som det rör sig om. Vad Global Witness erfar är att Sonangol oftast tar 10 procent av koncessionsintäkterna oavsett de egna utgifterna(Global Witness, 2011: 24).

4.2 Checks and balances

Regeringen i Angola leds av partiet MPLA. MPLA har haft makten sedan kriget 1970-talet hela vägen till idag och har behållit samma ledare, José Eduardo dos Santos. Partiet var i början uttalat Marxistiskt men under 1990-talet övergavs den ideologin för att få till en bättre ekonomi i landet(Hammond, 2011: 357). Den nya konstitutionen i Angola som röstades fram enfaldigt av parlamentet 2010, gav presidenten makt och titlar som statsöverhuvud, chef över armén och den beslutsfattande makten över lagstiftningar och parlamentsbeslut. Presidenten är representativ för landet Angola samtidigt som presidentsämbetet innebär att presidenten har den exekutiva makten i Angola(Angolas Konstitution, 2010: 37)

Angola anses vara djupt fast i resursfällan på grund av bristande checks and balances. Till skillnad från Norge, som också är beroende av olja, saknas det checks and balances som krävs för att det politiska systemet ska utnyttja oljeintäkter positivt för hela Angola. Istället är Angolas politiska struktur undermåligt på det ekonomiska, det juridiska och det politiska planet. De få institutioner som finns i Angola räcker inte för att hålla politiker borta från att tjäna stora summor pengar på Angolas oljeindustri. Påtryckningar från utländska oljeinvestorer försvårar för NGO:s och det internationella samfundet att kunna arbeta med demokratin i Angola. Angolas fattigdom har lett till att upprätthållandet korruption blivit viktigare än att försöka få till och upprätthålla en fungerande demokrati(Mcmillan, 2005: 166f).

Det finns däremot genomröstade lagar i Angola som finns till för att bekämpa problemet med korruptionen. På 2000-talet har där till exempel kommit fram lagar som gör det olagligt med mutor i den offentliga sektorn, gör statliga dokument offentliga, tvingar politiker att deklarerat sina inkomster och 1996 kom lagen vilken möjliggjorde att skapa en antikorrupsionsbyrå. Det gemensamma med alla dessa lagar är dock att de är så gott som om oanvändbara. Antingen tas inte lagarna i bruk, som i fallet med lagen från 1996, medel till att upprätthålla lagarna saknas, eller så skapas en ny lag av regeringen som ser till att motverka tidigare lagar och därmed gör det enklare hemlighålla de egna aktiviteterna(Chene, 2010: 7).

4.3 Investeringar

När pengar från olja börjar flöda in finns det oftast inget generellt intresse i att investera i infrastruktur, välfärd och utbildning. Istället läggs stort fokus på hur

vinsterna från oljan ska bli så stora som möjligt. Angola kan således sägas vara rent-seeking och girigt. Få investeringar görs, och de investeringar som görs, de görs för att gynna oljeindustrin och inte den egna befolkningen eller öka landets produktionskapacitet i stort(Hammond, 2011: 350ff). Angola är inget undantag från andra länder med stora naturresursinkomster. Landet var tvunget att byggas upp igen efter kriget och därför rustades sjukhus, vägar, skolor och järnvägar upp. Detta gjordes främst för att Angola var illa tvunget att rustas upp efter det destruktiva inbördeskriget som hade slitit sönder landet. Men inkomsterna från olja gynnar idag tyvärr endast en rik minoritet i Angola, och majoriteten fortsätter att vara fattiga och missgynnas(Chene, 2010: 2). Angolas BNP visar att det inte ska behöva se ut så som det gör. Deras BNP ligger på 5611 USD per capita vilket klassar landet som ett medelinkomstland internationellt sett (OPEC, 2013).

Angola gör enorma vinster från sin oljeproduktion. Däremot vad som görs med dessa vinster är väldigt svårt att spåra. Global Witness rapporterar till exempel om hur Sonangol 2008 beskrev en vinst på över 1 miljard USD som placerades i diverse oljebolag men där dessa vinster uteblev att rapporteras om i officiella regeringsrapporter. Detta gjorde det således omöjligt att spåra var pengarna tagit vägen. Det är även på så sätt att det inte finns några överensstämmiga siffror rapporterade. Samarbetet mellan Sonangol och Angolas regering verkar som mer eller mindre suspekt. Sonangol rapporterar om hur stora summor pengar ges till regeringen i skatter och finanshushållning, men varav i rapporter från Angolas regering syns inte dessa pengar till(Global Witness, 2011: 5). Oljeinkomsterna ska rapporteras och bli lagliga inkomster genom att placeras i the National Bank of Angola. Istället hamnar pengarna oftast i utländska konton som står i direkt kontakt till Sonangol och presidentens administration (Hammond, 2011: 360f).

5 Analys och slutsatser

5.1 Analys

Vad betyder då resultaten? Syftet med uppsatsen var att finna klarhet i varför Angola och Botswana gått olika öden till mötes. Vad våra resultat visar är att länderna skiljer sig mycket åt på de tre områden vi valt att undersöka.

Vad gäller förekomsten och bekämpningen av korruption i länderna så har vi funnit stora skillnader. Botswana har jobbat aktivt emot korruption sedan landets självständighet, medan Angola utåt försökt ge intrycket att de arbetar emot korruption, men sanningen ser annorlunda ut i landet. Båda länderna har lagstiftningar mot korruption, och båda har dessutom en anti-korrupsions byrå. Vad som är talande är dock användandet av lagarna. Botswana genomförde bara mellan åren 1994 och 1997 536 utredningar om korruption. Angola däremot har aldrig genomfört en undersökning om korruption i samhället, sedan lagen kom till 1996. Våra studier av litteratur och rapporter visar att Botswana är ett relativt korrupsionsfritt land, med endast några exempel av korruption på högre nivå. Angola däremot är, enligt flera oberoende källor, ett av världens mest korrupta länder. Bidragande orsak till detta är Sonangol, som gör det möjligt för Angolas regering att ta emot mutor, och själva använda sig av mutor för att behålla makten i landet.

Botswana har av oberoende källor fått mycket beröm för hur landet sköts och för sina starka institutioner. Landet har tendenser av att vara en utvecklingsstat, enligt Östasiatiska modell. Där staten varit väldigt måna om att behålla sin ekonomiska utveckling, vilket gjort att staten tagit mycket ansvar för gruvindustrin. Frånvaron av demokratiska institutioner i Angola har gjort att regeringen haft obegränsat med makt, och oljeindustrin har gjort att de haft obegränsade ekonomiska tillgångar. Angola visar alla tecken som finns för att vara en ”gatekeeper”-stat, där regeringen har kontroll över in- och utflödet av resurser och kapital i landet, vilket gör att de sitter på en oerhörd och obegränsad makt. Detta visar tydligt att utan tillräckliga checks and balances är det lätt för regeringar i länder som liknar Angola att behålla makten, trots att de inte förbättrar sina länder.

Botswanas policy gällande naturresurserna har varit att försöka maximera vinsten, för att sedan återinvestera dem i gruvindustrin och för att kunna investera i områden som ökar landet produktionskapacitet, det vill säga infrastruktur, utbildning och folkhälsa. Den Angolanska regeringens investeringar har varit svåra att hitta, då de inkomster som landet får till följd av oljeexporten går direkt till Sonangol eller försvinner till utländska bankkonton, vilket endast späder på bilden av Angola som ett land styrt av och genom korruption.

Vi anser våra resultat vara rimliga. Det finns uppenbara skillnader mellan länderna. Men de källor vi har använt har varit samstämmiga om situationen i de respektive länderna. Vilket gör att vi anser oss ha kunnat förmedla en objektiv bild av länderna. Vi anser också skillnaderna vara rimliga med tanke på ländernas olika ekonomiska utveckling och förekomsten av fattigdom i länderna. Korruptionen har helt klart bekämpats och påverkat länderna på olika sätt, vilket teorin om resursfällan förutspådde, och vilket gjort att länderna idag befinner sig i olika stadier av utveckling.

Vad vi noterat är att det varit svårt i vissa fall att skilja på vad som är korruption, vad som är bristande checks and balances och vad som är dåliga investeringar. Det har således varit svårt att dela in de olika formerna av korruption därefter, men vi anser att det inte påverkat vårt resultat.

5.2 Slutsatser

Hur har då korruptionen påverkat respektive lands ekonomiska, sociala och politiska utveckling? Korruption i ett politiskt system kan aldrig vara bra. Bekämpningen av korruption i Botswana har gjort att landet idag räknas som Afrikas minst korrupta land och ett land som har en kontinuerlig ekonomisk utveckling som gynnar hela befolkningen. I Angola däremot är det endast en elit som tjänar på naturresursexporten, då korruption genomsyrar samhället. Detta har fått till följd att landets befolkning blir lidande och blir själva beroende av korruption, då de inte får någon hjälp av staten. Intressant vidareforskning skulle vara vad som skulle krävas för att Angola ska gå i Botswanas fotspår.

6 Referenser

- Angolas konstitution (2010). Hämtad från: <http://www.embangola-can.org/pdf/constituition.pdf> Hämtad: 29-12-12
- Afrobarometer. (2012) *Summary of results, survey of Botswana*[elektronisk]. Hämtad från: <http://www.afrobarometer.org/results/results-by-country-a-m/botswana> Hämtad: 02-01-13
- Afrobarometer. (2001) *Public Attitudes toward Democracy, Governance, and Economic Development in Botswana*. Hämtad från: <http://www.afrobarometer.org/results/results-by-country-a-m/botswana> Hämtad: 02-01-13
- Badersten, Björn & Gustavsson, Jakob. (2010) *Vad är statsvetenskap?* Studentlitteratur AB, Lund
- Chêne, Marie (2010) *Overview of corruption and anti-corruption in Angola*[elektronisk]. Hämtad från: <http://www.u4.no/publications/overview-of-corruption-and-anti-corruption-in-angola/> Hämtad:11-12-2012
- Collier, Paul. (2007) *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries Are Failing and What Can Be Done About it*, Oxford University Press, New York.
- Conybeare, John A. C. (1982) *The Rentseeking State & Revenue Diversification*. World Politics, vol.35, nr.1, sid. 25-42
- Fombad, Charles M. (1999) *Curbing corruption in Africa: some lessons from Botswana's experience*. International Social Science Journal, vol. 51, nr. 160, sid. 241-254
- Fourie, Thea. (2012) *Country intelligence: Report. Botswana*. Botswana Country Monitor, September 2012, sid. 1-19
- Freedom House. *Freedom in the world: Botswana*. Hämtad från: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/botswana> Hämtad: 29-12-12
- Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik. Wägnerud, Lena. (2012) *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts juridik AB, Stockholm
- Global Witness. (2011) *Oil revenues in Angola*[Elektronisk]. Hämtad från: <http://www.globalwitness.org/library/oil-revenues-angola-much-more-information-not-enough-transparency> Hämtad: 29-12-12
- Good, Kenneth. (2009) *The presidency of General Ian Khama: the militarization of the Botswana 'miracle'*. African Affairs, vol. 109, nr. 435, sid. 315-324
- Hammond, John L. (2011) *The Resource Curse and Oil Revenues in Angola and Venezuela*. Science and Society, vol. 75, nr. 3, sid: 348-378
- Hillbom, Ellen. (2012) *Botswana: a developmental-oriented gatekeeping-state*. African affairs, Vol. 111, nr.442, sid. 67-89

- Iimi, Atsushi. (2007) *Escaping from the resource curse: evidence from Botswana and the rest of the world*. International monetary fund, IMF staff papers, vol.54, no.4, sid. 663-700
- Kopang Botlhale, Emmanuel. (2011) *A quest to run the government by black ink in Botswana in 2012 and beyond*. Journal of public administration and governance, vol. 1, nr. 2, sid. 24-42
- Le Billon, Phillippe. (2007) *Drilling in deep water: oil, business and war in Angola*. I; Kaldor, M. Karl, T. Said, Y. (red.). *Oil Wars*, Pluto Press, London, England.
- Matshediso, I B. (2005) *A review of mineral development and investment policies of Botswana*. Resources Policy, vol. 30, nr.3, sid. 203-207
- Mcmillan, John. (2005) *Promoting transparency in Angola*. Journal of democracy, vol. 16, nr.3, sid. 155-169
- Mothusi, Bashi & Dipholo, Kenneth B. (2008) *Privatisation in Botswana: the demise of the developmental state?* Public administration and development, vol. 28, nr. 3, sid. 239-249
- Norton, Philip. (2004) *How many bicameral legislatures are there?* The Journal of Legislative Studies, Vol.10, Nr.4, sid. 1-9
- OPEC, Organization of the petroleum exporting countries. (2012) *Angola facts and figures*. Hämtad från: http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/147.htm Hämtad: 29-12-12
- Quansah, E K. (1994) *The corruption and economic crime act, 1994 of Botswana*. Journal of African Law, Vol. 38, Nr. 2, sid. 191-196
- Shaffer, Brenda. *Introduction*. I; Shaffer, Brenda. Ziyadov, Taleh. (2012) *Beyond the Resource Curse*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia
- Transparency International. *Corruption by country/territory: Angola*. Hämtad från: <http://www.transparency.org/country#AGO> Hämtad: 29-12-12
- Transparency International. *Corruption by country/territory: Botswana*. Hämtad från: <http://www.transparency.org/country#BWA> Hämtad: 29-12-12